

*До разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету
«Одеська юридична академія»
м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23*

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Зубрицького Олександра Олександровича на тему

**«Правові та організаційні засади процедури притягнення адвоката до
дисциплінарної відповідальності», представлену на здобуття ступеня**

доктора філософії

за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність дисертаційної роботи. Адвокатура як недержавний самоврядний інститут громадянського суспільства відіграє ключову роль у забезпеченні реалізації конституційного права особи на професійну правничу допомогу та належному функціонуванні системи правосуддя. Ефективність адвокатської діяльності безпосередньо пов'язана із наявністю дієвого механізму дисциплінарної відповідальності, який має забезпечувати дотримання стандартів адвокатської етики, професійної доброчесності та підтримання довіри до адвокатської професії. Саме тому правові та організаційні засади процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності перебувають у фокусі сучасної юридичної науки і потребують ґрунтовного доктринального осмислення.

Сучасні умови розвитку адвокатури в Україні, що характеризуються зростанням кількості адвокатів, ускладненням форм професійної комунікації, активною цифровізацією правовідносин та функціонуванням правової системи в умовах воєнного стану, зумовлюють потребу системного перегляду чинної моделі дисциплінарної процедури з метою забезпечення її ефективності,

прозорості та відповідності принципам справедливого процесу. Питання дисциплінарної відповідальності адвокатів безпосередньо пов'язане як із забезпеченням якості правничої допомоги, так і з гарантіями інституційної незалежності адвокатури, що зумовлює особливий характер відповідної процедури і її відмежування від загальних моделей юридичної відповідальності.

Особливої актуальності дослідження набуває у зв'язку з новітніми європейськими та національними правовими трансформаціями у сфері адвокатури. Важливим етапом розвитку міжнародних стандартів стало ухвалення 12 березня 2025 року Радою Європи Конвенції про захист професії адвоката, яка вперше на міжнародному рівні комплексно врегулювала гарантії адвокатської діяльності, зокрема у сфері дисциплінарної відповідальності. Підписання Україною зазначеної Конвенції 9 березня 2026 року зумовлює необхідність адаптації національної моделі дисциплінарної відповідальності адвокатів до європейських стандартів та оцінки відповідності чинної процедури вимогам статті 8 Конвенції.

Додаткового значення дослідженню надає Дорожня карта з питань верховенства права, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 року № 475, у якій серед ключових завдань визначено реформування органів адвокатського самоврядування, зокрема шляхом запровадження прозорих та ефективних дисциплінарних процедур. Створення робочих груп Радою адвокатів України та Кабінетом Міністрів України з метою вдосконалення законодавства про адвокатуру, а також триваюче інтенсивне дисциплінарне навантаження на органи адвокатського самоврядування свідчать про безпосередню практичну значущість обраної автором проблематики.

Дисертаційне дослідження характеризується послідовним та логічним викладом матеріалу, автор не уникає наукової дискусії та формулює конкретні пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства, що регулює дисциплінарну відповідальність адвокатів. Позитивно слід відмітити використання значного масиву наукової літератури та нормативно-правових

джерел. Теоретичну основу дисертаційного дослідження склали наукові праці з філософії права, загальної теорії права, конституційного права, адміністративного процесуального права, а також з теоретичних засад організації та діяльності адвокатури.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану наукової діяльності кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»: «Шляхи вдосконалення організації та діяльності судової влади, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури» на 2021–2025 роки як складова плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021–2025 роки (державний реєстраційний номер 0122U000266) та плану наукової діяльності кафедри «Судова влада, прокуратура, органи правопорядку та адвокатура в період трансформацій в цифрову еру» на 2026–2030 роки як складова плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Соціально-політична стабільність в період воєнних та поствоєнних трансформацій: правові, економічні, гуманітарні, інноваційно-технічні можливості в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0126U000107). Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 1 від 7 вересня 2022 р.).

Наукова новизна положень, які виносяться на захист. Вивчення змісту дисертації дає підстави стверджувати, що сформульовані дисертантом положення, які виносяться в якості наукової новизни, є доведеними й такими, що несуть у собі низку концептуальних висновків і рекомендацій та мають теоретичне і практичне значення.

У дисертаційному дослідженні запропоновано авторське визначення поняття «процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності»,

під яким розуміється особлива юрисдикційна діяльність органів адвокатського самоврядування, що здійснюється у спеціально встановленій процесуальній формі, реалізується відповідно до закону та спрямована на забезпечення інституційної незалежності адвокатури. Дисертантом також сформульовано авторське визначення поняття «дисциплінарна відповідальність адвоката», під яким розуміється вид юридичної відповідальності професійного характеру, що поєднує елементи публічно-правового впливу та корпоративного самоврядування.

Позитивно слід відмітити обґрунтовану автором систему ознак дисциплінарної відповідальності адвоката, до яких віднесено: спеціальний суб'єктний склад; професійно-етичну обумовленість; позасудовий порядок реалізації органами адвокатського самоврядування; корпоративно-публічний характер; репутаційну спрямованість дисциплінарних санкцій; гарантійно-захисну функцію дисциплінарної відповідальності; а також нормативну невизначеність підстав дисциплінарної відповідальності адвоката як системну проблему правового регулювання.

Заслуговує на схвалення науково обґрунтована класифікація принципів процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, яка побудована на комплексному критерії, що поєднує рівень узагальненості принципів у системі права, їх функціональне призначення у дисциплінарному провадженні та ступінь зв'язку з особливим правовим статусом адвоката. На цій підставі автором розмежовано загальноправові, міжгалузеві процесуальні та спеціальні принципи дисциплінарної процедури, що дозволяє розглядати їх як структурно впорядковану систему правових орієнтирів.

Варто підкреслити компаративний підхід в дослідженні, завдяки якому автором було проаналізовано законодавство Німеччини, Австрії, Польщі, Литви, Латвії, Нідерландів, Чехії, Великобританії, Сінгапуру та США, виокремлено спільні закономірності зарубіжних моделей дисциплінарної відповідальності адвокатів та визначено можливості адаптації позитивного іноземного досвіду у

національну модель з урахуванням конституційних засад організації адвокатури і принципу її самоврядності.

Викликає науковий інтерес теоретичне обґрунтування інституту спрощеного дисциплінарного провадження щодо адвоката як самостійної процесуальної форми реалізації дисциплінарної відповідальності та виокремлені автором його моделі: модель дисциплінарного реагування на малозначні проступки, модель спрощеного провадження за згодою або визнанням адвокатом факту дисциплінарного порушення, а також реєстрово-моніторингова модель дисциплінарного реагування. Запропонований дисертантом системний підхід до диференціації дисциплінарних процедур має істотне теоретичне та практичне значення для подальшого реформування адвокатури.

Окремої уваги потребують пропозиції змін законодавства, наведені в дисертації, зокрема, доповнення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» статтею 37-1 «Спрощене дисциплінарне провадження», що підкреслює практико-орієнтовний підхід автора і розуміння ним взаємозв'язку теоретичних розробок та практичної діяльності.

Заслуговує на увагу здійснена дисертантом комплексна оцінка відповідності процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності в Україні положенням статті 8 Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката від 12 березня 2025 року, у межах якої виявлено системні прогалини національної моделі та запропоновано напрями її приведення у відповідність до міжнародних стандартів.

Наукове та практичне значення роботи полягає в тому, що дисертаційне дослідження, проведене О. О. Зубрицьким, містить нові ідеї та положення, сприяє розв'язанню низки теоретичних і практичних питань, які мають важливе значення для функціонування інституту адвокатури в Україні. Зокрема, автором шляхом анкетування 127 респондентів (94 адвокатів та 11 членів КДКА) було виявлено найбільш важливі проблеми, пов'язані з організацією та діяльністю органів

адвокатського самоврядування у сфері дисциплінарної відповідальності, та запропоновано шляхи їх вирішення.

Практичне значення результатів дисертації полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес, зокрема можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – для подальшого розвитку наукових підходів до дослідження дисциплінарної відповідальності адвокатів, поглиблення теоретичних уявлень про правову природу дисциплінарного провадження та його організаційне забезпечення (акти впровадження у навчальну та науково-дослідну діяльність НУ «ОЮА» від 25.03.2026 р.);

- у нормотворчій діяльності – при підготовці та внесенні змін і доповнень до законодавства України про адвокатуру та адвокатську діяльність, зокрема щодо вдосконалення правового регулювання процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності, диференціації дисциплінарних процедур, запровадження спрощеного дисциплінарного провадження та реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів;

- у практичній діяльності органів адвокатського самоврядування – у діяльності кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури при формуванні єдиних підходів до застосування дисциплінарних стягнень (акт впровадження у діяльність КДКА Одеської області від 06.04.2026 р.);

- у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Адвокатура України», «Адвокатура та адвокатська діяльність», «Адвокатська етика», «Судові та правоохоронні органи України», а також при розробленні навчальних програм, підручників, навчально-методичних посібників та практикумів.

Апробація результатів дослідження. Автором проведена належна апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження викладено в 11 наукових публікаціях, з яких 3 статті опубліковано у вітчизняних наукових

фахових виданнях, включених до переліку, затвердженого МОН України, та 8 публікацій – тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях і круглих столах. Вищенаведене дозволяє дійти висновку про достатність апробації положень дисертації.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Фактів порушень академічної доброчесності в дисертаційному дослідженні та наукових публікаціях не виявлено.

Оцінка змісту дисертації. Структурно дисертація складається з анотацій українською й англійською мовами, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (203 найменування) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 261 сторінку, з яких 215 сторінок припадає на основний текст.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації. Схвально оцінюючи наукове дослідження та зроблені в результаті цього дослідження висновки й пропозиції, варто відмітити, що робота містить окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення здобувачем під час публічного захисту:

1. У підрозділі 2.3, розглядаючи організаційне забезпечення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, автор обґрунтовує доцільність запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів як самостійного елемента організаційного забезпечення відповідної процедури. Водночас, як справедливо зазначає сам дисертант, функціонування такого реєстру без належного нормативного підґрунтя може спричинити суттєві юридичні колізії, зокрема щодо відповідності цього інструменту принципам верховенства права, законності, пропорційності та захисту персональних даних, а також статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. При цьому автор слушно вказує, що внесення інформації про дисциплінарні провадження до публічного реєстру може порушувати права адвокатів на конфіденційність, а наявність інформації про дисциплінарні стягнення, навіть

скасовані, може використовуватися опонентами для підризу репутації адвоката. Хотілось би почути більш детальну позицію дисертанта щодо того, як саме слід забезпечити баланс між публічністю такого реєстру та правом адвоката на захист професійної репутації, презумпцією невинуватості та принципом конфіденційності адвокатської діяльності, особливо в умовах воєнного стану, коли публічна доступність інформації про адвокатів може створювати загрози їхній безпеці.

2. У підрозділі 3.2 (с. 195-200) дисертантом обґрунтовано другу модель спрощеного дисциплінарного провадження, що ґрунтується на волевиявленні адвоката, яке полягає у визнанні ним факту дисциплінарного проступку або у наданні згоди на розгляд дисциплінарної справи за спрощеною процедурою. Автор справедливо вказує, що визнання адвокатом своєї вини не може розглядатися як прояв тиску з боку дисциплінарних палат або як умова для уникнення більш суворого покарання. Разом із тим, з огляду на особливий правовий статус адвоката та публічно-правовий характер дисциплінарної відповідальності, виникає питання: чи не виникатиме у практиці ситуацій, коли спрощене провадження де-факто перетворюватиметься на інструмент тиску на адвоката з метою отримання рішення по спрощеній процедурі замість повноцінного змагального розгляду, в тому числі у справах, які мають для адвоката принципове значення? Хотілося б почути позицію дисертанта щодо механізмів запобігання таким зловживанням.

Висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Дисертація О. О. Зубрицького на тему «Правові та організаційні засади процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності» є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням, яке присвячене правовим та організаційним засадам процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності з урахуванням положень Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката від 12 березня 2025 року. За результатами проведеного дослідження автором сформульовано нові ідеї, висновки та пропозиції,

спрямовані на удосконалення чинного законодавства, яке регулює діяльність адвокатури в Україні.

Основні положення дисертаційного дослідження з належним ступенем повноти були відображені у наукових статтях, підготовлених та опублікованих дисертантом, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Дослідження дисертаційної роботи О. О. Зубрицького «Правові та організаційні засади процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності» дозволяє дійти висновку про дотримання вимог академічної доброчесності, правильність зроблених посилань на чужі роботи та недопущення академічного плагіату і самоплагіату. Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам, додатки до дисертації мають змістовне навантаження, а дрібні недоліки технічного характеру не впливають на наукову складову дисертації та на позитивне враження від роботи.

Висловлені наукові ідеї, зроблені висновки, рекомендації, пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства є логічними, послідовними та обґрунтованими, носять комплексний характер та дозволяють вирішити конкретні наукові та практичні проблеми. Дисертація є цілісною і завершеною науковою працею, яка за своїми змістом та оформленням відповідає вимогам до такого роду робіт, а результати дослідження можуть бути використані у науково-дослідницькій сфері, нормотворчій діяльності, правозастосовній діяльності та у навчальному процесі.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження Зубрицького Олександра Олександровича на тему «Правові та організаційні засади процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності» дозволяє зробити висновок, що робота є актуальною, містить наукову новизну, за своїм змістом, оформленням, повнотою викладу її результатів у публікаціях здобувача, обсягом

і якістю оформлення відповідає спеціальності 081 «Право» та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами), Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор, **Зубрицький Олександр Олександрович**, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент

доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

Ірина КІСЛІЦИНА